tră.

tri de singe și de neam din republicii, precum am spus-o

Cuvîntul rostit de protoiereul Petru Buburuz, deputat al poporului:

În numele Tatălui și al Fiului și al Sfîntului Duh!
Împărate ceresc...
Iubiți frați și surori!

Ca slujitor al Sfintei Biserici Ortodoxe din Moldova, ca Președinte al Societății culturale-bisericești «Mitropolitul Varlaam», în sfîrșit, ca fiu și cetățean al Moldovei lui Ștefan cel Mare, mă bucur sufletește că am onoarea să fiu părtaș al acestei solemne și importante adunări. Cu ocazia zilei de naștere, eu salut frățește nou-născuta Societate culturală, care, sper, va fi o soră a Societății «Mitropolitul Varlaam». Nădăjduiesc că ea va fi sub binecuvîntarea și ocrotirea Bisericii Ortodoxe din Moldova și se va bucura de susținerea acesteia. E semnificativ faptul că noua societate se naște sub steaua sărbătorii Botezului Domnului sau a Teofaniei, care din grecește înseamnă: «Arătarea Dumnezeirii». Ea este o sărbătoare a luminii, căci Dumnezeu este lumină și adevăr. Să dea Domnul, ca activitatea nou-născutei să se desfășoare în Lumină și Adevăr, de care are atîta nevoie poporul nostru mult pătimitor, mai ales frații noștri din Transnistria. Sper că în activitatea sa culturală și de renaștere spirituală și națională ea va fi alături de Sfînta Biserică Ortodoxă, promotoarea adevăratei culturi a poporului nostru.

Îndemn pe toți slujitorii și credincioșii Sfintei Biserici, pe intelectualii și oamenii de cultură și bună-credință să-și unească toate eforturile pentru a instaura pacea lui Hristos și încrederea reciprocă pe pămîntul nostru strămoșesc.

Fie binecuvîntat, deci, acest congres de constituire și nou-născuta Societate, fie binecuvîntate această adunare și lucrările ei. Binecuvîntat pămîntul și poporul nostru! Binecuvîntarea și harul Domnului fie peste voi toți, peste casele și familiile D-voastră! Dumnezeu să ne păzească între mulți și fericiți ani!

«Doamne, uită-te din cer și vezi și cercetează via aceasta, care este poporul tău, pe care l-a sădit dreapta Ta, și-l desăvîrșește pe el, păzindu-l de toată nedreptatea, urgia și asuprirea altor neamuri în vecii veciilor». Amin! Așa să fie!

Felicitări cu prilejul sărbătorii, care ne permite să săvîrșim astăzi vechiul obicei creștinesc: stropirea caselor cu aghiasmă la această sărbătoare troparul sărbătorii:

In Iordan botezîndu-te Tu, Doamne, închinarea Treimii s-a arătat; că glasul Părintelui a mărturisit Ție, Fiu iubit pe Tine numindu-te, și Duhul în chip de porumb ce adevărat întărirea cuvîntului. Cel ce Te-ai arătat, Hristoase Dumnezeule, și lumea ai luminat, slavă Ție.

Scrisoarea lui Moș Gheorghe, de 78 de ani, din Slobozia:

Am auzit că moldovenii din Slobozia au ieșit de Botează pentru prima dată în lume. Să fie într-un ceas bun!

Eu, dacă aș putea, pe jos aș veni la voi. Numai că în ziua asta eu sfințesc apa Nistrului. De 50 de ani tot duc apă la biserică și i-o întorc înapoi, sfințită, Nistrului.

Vă scriu pentru că tare mă doare inima de ce se face pe lumea asta. Să le spuneți de la mine că tare-s strîngători cei de la Chișinău. Ni l-au luat pe Ștefan cel Mare și l-au dus și-l țin numai la dînșii, da nouă ni l-au pus pe tătuca Suvorov. Nu zic, îi mare om și aista, da numai că măligă de-a noastră n-a mîncat. Voi îi spuneți lui Ștefan «Bună ziua» de 365 de ori pe an, da eu cui să-i spun? Cine știe limba mea aici? Voi îl ascultați pe Nicolae Sulac cu «Mioriță», iar noi «Sinii tuman pohoj na obman». De un an și o vară tot «tuman» și «obman» primprejur. O fi fiind un imn nou.

Cum plînge luminarea aprinsă înaintea icoanei, așa se topește sufletul meu cînd aud că copiii nu știu a colinda nici moldovenește, nici ucrainește și nici rusește pe aici. Da de trăit lumea la noi trăiește bine, nu umblă cu cerutul și să vă ferească Dumnezeu și pe voi de acolo să întindeți mîna, că va scăpa crucea jos de rușine Ștefan. Muncesc tare mult și au de toate. Is bogați oamenii la noi. Mai săraci cu limba și credința. Da anume asta îi bogăția cea mai mare. Banul, casa și averea rămîn, da la Dumnezeu te duci cu sufletul, care trebuie să fie plin de dragoste, de cîntece, colinde, credință. În veșnicie iei cu tine tot ce-i legat de limba mamei.

Dragii mei, vreau să mă audă tot omul din părțile noastre. Hai s-o începem a învăța și pe cea literară. Eu îs bătrîn și cu Dumnezeu o învăț în doi. E vremea să fim și noi în rînd cu lumea. Ia ascultați-o cît e de frumoasă! Deschideți-i ușa limbii! Unde e legată, dezlegați-o, unde e bătută, apărați-o, bucurați-vă și mîndriți-vă de ea.

Mai am un gînd. Iaca eu am casă bună, vie bună, păsări. Și mă gîndesc să-i las toată gospodăria lui Nicolae Sulac. Să vie el la pămînt, să cînte pentru lume, să învețe tineretul, să bucure și pe mic, și pe mare. Cînd cîntă Sulac, Dumnezeu lasă toate grijile, se așază pe malul Nistrului și-l ascultă. Tare bine mai cîntă, parcă-i din sat de la noi. De-ar fi el prezident, toată lumea ar cînta și n-ar avea timp să se sfădească. Da ca să nu mai aud de sfadă, vă trimit o pîine. Și să fie și **Pîinea Împăcării**. Și s-o duceți la Parlament, s-o puneți pe masă în fața tuturor. Și rog pe toți deputații din Moldova să se așeze în jurul Pîinii, că ea îi sfîntă și-i va împăca pe toți. Îi mare păcat să te întorci de la pîine ori să te sfădești în fața ei. În chita asta îi sufletul și nădejdea mea. Împăcați-vă mai repede, ca să mă duc și eu la Dumnezeu cu inima împăcată.

AVIZ

Vineri, 8 februarie curent, Uniunea Scriitorilor din Moldova vă invită la serata literară

«ȘTIU CĂ LAS ÎN URMA MEA UN CEASLOV DE BUCHE GREA»

Omagiu închinat aniversării a 80-a a nașterii poetului

LIVIU DELEANU

Participă scriitori, actori, interpreți.

Începutul la orele 18.00.

românilor de la răsărit de Carpați, este o mărturie în plus a permanenței moldovenilor în Transnistria.

La sfîrșitul secolului al XVI-lea Lituania cucerește de la tătari întreaga Transnistrie, numind-o Podolia. Cu timpul termenul Podolia își restrînge sensul. Pe la jumătatea secolului XVI tătarii reocupă sudul Podoliei pînă la riurile Iagorlîc (afluent al Nistrului) și Kodîma (afluent al Bugului). Teritoriul acesta e numit Edisan (de la hoarda tătărească cu același nume) ori Ucraina hanului, sau olatul Oceacovului. Cu toate acestea, în Transnistria elementul romanic creștea, deși el exista din timpuri străvechi, fiind situat în locurile cele mai ferite de nevoi și mai favorabile pentru trai, argument care vorbește că el le-au ales primii. Cronicarul Grigore Ureche vorbește despre niște «sate mai sus de Tighina» de cealaltă parte a Nistrului, descălecate de turci ciutatici și de moldoveni, foarte mulți din care ieșiseră din țară de nevoile ce erau în zilele Iancului-Vodă (1579—1582).

În timpul stăpînirii polono-lituaniene și tătărești în Transnistria, domnitorii și boierii moldoveni dispun de mari teritorii la răsărit de Nistru. Sînt cunoscute acte ale domnitorilor moldoveni, care dăruiesc sau confirmă pămînturi supușilor lor. Ba mai mult, ei întemeiază aici localități pe care le stăpînesc și le lasă ca moștenire urmașilor: Movilăul de Eremia Movilă (azi Moghiliov-Podolsk), Rașcovul, Dubăsarii, Jurca și altele. La un moment dat elementul etnic moldovenesc este atît de important în Transnistria, încît el e stăpîn pe situația politică.

Secolul XVIII aduce mari schimbări în urma războaielor ruso-turce. Are loc împărțirea Poloniei. Moldova de nord e răpită de austrieci la 1775. Imperiul rus ajunge cu granița la Bug. Ocuparea Transnistriei era o chestiune de timp. Țarismul încearcă să facă între Nistru și Bug sau Nipru o Moldovă nouă. În urma celei de-a doua împărțiri a Poloniei și a păcii de la Iași (1791—1793), Imperiul rus pune stăpînire pe Transnistria.

În sfîrșit, istoria secolului XIX pentru Transnistria se aseamănă mult cu cele petrecute în Basarabia, în special, în ceea ce privește deznaționalizarea.

După terminarea războiului civil, în 1924, în cadrul Ucrainei Sovietice se formează Republica Autonomă Sovietică

au fost evacuați în regiunile îndepărtate ale țării. Pentru alfabetul latin și încercarea de a reveni la valorile clasice ale culturii noastre a fost reprimat Guvernul R.A.S.S.M., exterminată intelectualitatea națională.

Politica oficială avea un caracter antinațional și tindea spre constituirea unei națiuni, limbi și culturi moldovenești aparte, care, chipurile, nu avea nimic comun cu poporul român, adică tindea spre separarea artificială a moldovenilor de români. Spre regretul nostru, această politică nefastă a continuat și după formarea Republicii Sovietice Socialiste Moldovenești. Desigur, în asemenea condiții moldovenilor din stînga Nistrului le-a fost foarte greu să se mențină ca neam. Nu întîmplător multe așezări vechi moldovenești nu numai că au fost deformate, dar au și dispărut cu totul. Și totuși, în pofida tuturor năpastelor, poporul moldovenesc din stînga Nistrului a supraviețuit.

Transnistria a cunoscut mari personalități cu care se mîndrește: Mălai, Dîmbul, Irimița, Madan, Buzescu, Varzar, Grebencea, Lupoi, Mițul, Hîncul și alții.

Prin grele încercări au avut de trecut oamenii din Transnistria, ca, de altfel, și întreaga lume, în cel de-al doilea război mondial.

În anul 1941, în Transnistria, ocupată de trupele germane, a fost instituit un regim de administrare românesc cu centrul la Tiraspol, apoi la Odesa.

Pe lîngă abuzurile și nedreptățile comise, au fost făcute și lucruri bune. Au fost deschise circa 700 biserici și case de rugăciuni. Din România au sosit 460 preoți. Se edita revista «Transnistria creștină». La 14—15 decembrie 1941 la Tiraspol a avut loc congresul moldovenilor transnistreni, care și-a propus aceleași sarcini ca și congresul din 14 decembrie 1917. A fost creat Institutul Științific Moldovenesc.

Pe baza fostelor școli se deschid 2.335 licee, gimnazii și școli primare, inclusiv moldovenești — 363, ucrainene — 1.696, rusești (în special la Odesa) — 200, germane — 70, bulgărești — 6. În 13 centre județene funcționau centre culturale, la sate — 114 cămine culturale, dintre care 80 moldovenești. A fost deschisă universitatea de la Odesa. La cele 6 facultăți ale ei studiau în limba română și cea rusă 1.756 studenți. Funcmii și zeci de mii de specialiști veniți în Moldova și trimiterea băștinașilor în mod organizat din republică în diferite «mari șantiere» din țară. Această schimbare demografică (metodic organizată și bine planificată) a dus, de exemplu, la faptul că în străvechea localitate de moldoveni Rîmnița (azi Rîbnița), în strămoșeasca Suclee Veche (astăzi Tiraspolul) aborigenii moldoveni constituie, respectiv, doar 24 și 17 la sută din populație. Astfel, mai întîi a fost creată artificial această «realitate istorică demografică», iar apoi, în anii restructurării, separatiștii de la Tiraspol, exploatînd-o, au dezlănțuit o luptă aprigă antimoldovenească, mai întîi prin greve contra limbii noastre, apoi direct, practic cu forța și prin șantaje, la dezmembrarea Republicii.

Guvernul Moldovei și-a asumat obligația de a elabora un program amplu de dezvoltare social-economică pentru cele cinci raioane din Transnistria.

Iată situația din Transnistria în cîteva domenii de activitate. În anii restructurării a crescut mortalitatea infantilă în raionul Camenca de la 16% la 20%, în Dubăsari de la 21% la 25%, în Rîbnița de la 17% la 18%. Mortalitatea copiilor de la 1 pînă la 2 ani e de trei ori mai mare decît media pe republică în raionul Camenca (7%), aceasta a crescut de 2 ori în raionul Rîbnița (5%) și de 1,5 ori în raionul Grigoriopol.

În medie, mortalitatea infantilă la 100 de născuți constituie: în raionul Dubăsari 9,2%, în raionul Grigoriopol 8,4%, în raionul Rîbnița 5,9%, în Tiraspol 5,0%, media pe republică fiind 4,8%. În colhozul «Krasnîi Sadovod» din raionul Slobozia la cultivarea varzei și a tomatelor în sol acoperit sînt utilizate preparate interzise. În acest raion cota pesticidelor depășește cu mult media pe republică. La Rîbnița și Tiraspol e ridicat nivelul de impurificare a aerului cu substanțe chimice. Încă nu e rezolvată chestiunea privind evidența, păstrarea și utilizarea deșeurilor industriale toxice.

Nu toate întreprinderile auto sînt înzestrate cu gazoanalizatoare. La Rîbnița, de pildă, în unele locuri nivelul de poluare a aerului depășește norma de 8—10 ori (de praf și oxid de carbon), de 2—4 ori (de formaldehidă și oxizi de azot). La uzina «Moldavizolit» din Tiraspol se formează 62 tone de ape fenolate, lacuri, smoală ș. a., care se

mii locuitori, dintre care 15,4 mii (ori 43,4%) — moldoveni, 10,7 mii (30,1%) de ucraineni și 8 mii (22,8) de ruși. Pentru 53,9% de populație nemoldovenească funcționează 4 școli medii ruse, 1 mixtă cu 4.642 de elevi ori 80,3% din numărul lor total, iar pentru 43,5% de populație moldovenească revin doar o școală medie moldovenească, una medie necompletă și una mixtă cu 933 elevi, care constituie doar 16,7% din numărul total de elevi. Or, pe lîngă lipsa de condiții optime pentru copiii moldoveni, de grădinițe în limba moldovenească, din cei 4.642 de elevi din școlile ruse, 1.600 (ori 34,5%) sînt moldoveni.

Aceeași situație e și în instituțiile preșcolare: 11 grădinițe ruse și 3 mixte cu un număr de 3.124 copii (80,5% din numărul lor total) și doar o grădiniță moldovenească și 3 mixte cu un număr de 756 copii (19,4%). Din cei 3.124 copii din grădinițele ruse 23,7% sînt moldoveni.

La Camenca funcționează doar o grădiniță pur moldovenească cu 28 de copii. Pe lîngă 4 grădinițe ruse au fost deschise 12 grupe moldovenești pentru 300 de copii. Cu toate acestea, 140 de copii moldoveni mai frecventează grădinițele rusești, fapt ce se răsfrînge negativ asupra alegerii limbii de instruire în școală. De exemplu, în școala rusă nr. 2 380 de elevi (40%) sînt moldoveni.

Situația e și mai gravă la Tiraspol, unde pentru o populație moldovenească de 31 mii funcționează doar 6 clase cu un număr de 112 elevi. O atare situație se manifestă și în orașele Rîbnița, Slobozia și Grigoriopol.

Există și probleme de neamînat privind predarea altor obiecte de bază, editarea manualelor, construcția școlilor și grădinițelor de copii, completarea bibliotecilor.

Cu părere de rău, raioanele transnistrene nu dispun de o rețea largă de învățămînt în domeniul culturii și artei. Deci, nu toți copiii au posibilitatea să-și dezvolte aptitudinile artistice.

Una din cele mai acute probleme rămîne să fie cea a limbii vorbite, a culturii naționale a moldovenilor, ucrainenilor, nemților și a altor reprezentați ai popoarelor conlocuitoare. Procesul de rusificare a localnicilor băștinași, care a atins cele mai înalte cote în anii stagnării totalitarismului, a dus la rezultate tragice.